

A szeretet a titka mindennek

Az Életjel – Csáth Géza Művészetbaráti Kör és az Aracs, a délvidéki magyarság közéleti folyóirata a magyar költészet napja tiszteletére április 9-én a Szabadkai Városi Könyvtárban megrendezte Iancu Laura Magyarországon élő, csángó költő estjét. Bata János és Bencsik István vele készített beszélgetésének szerkesztett, rövidített változatát közöljük.

B. J.: Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Nagyon nehéz megszólalni ezek után a mélységesen mély és nehéz versek, valamint a gyönyörű szép muzsika után, de mégis azért talán annyit elmondanék, Iancu Laura Moldvában, Magyarfaluban született. Középfokú tanulmányait a csíkszeredai képzőművészeti középiskolában végezte, Budapesten óvodapedagógusként, később teológusként diplomázott. A Szegedi Tudományegyetemen néprajz szakosként végzett, majd a Pécsi Tudományegyetemen megszerezte a doktori titulusát néprajztudományból. 2010 óta a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja Néprajztudományi Intézetének a munkatársa. A csíkszeredai *Moldvai Magyarság* című folyóirat budapesti szerkesztője. Ebből is kiderül, Iancu Laura mintegy 20 éve Magyarországon él, de minden egyes szava, minden egyes költeménye, minden egyes gondolata, amelyet megoszt az olvasóival, a szülőföldjéhez köti. Hogy van ez, hogy 17 év után még mindig vissza-visszagondol az ember az elhagyott szülőföldre?

– Egy köszöntést engedjenek meg, mielőtt válaszolok a kérdésre. Köszönöm szépen a kedves meghívásukat. Nagyon megtisztelő, hogy a költészet napja alkalmából Önökkel lehetek. Ami a kérdést illeti: sokfajta időt él meg az ember, és nagyon más idők működnek legbelül az emberben. A külső idő szinte kitoloncolta az embert a szülőföldjéről. Biztos hallották már sokan Önök közül azt a varázsszót, hogy „csángó”, és ez a csángó lét problémás volt nekem. Ez nem etnikai, nem nemzetiségi létet, egy kisebbségsorsot jelent, hanem egy nagyon-nagyon nehéz életet. És az ember ezt a takaréklángot biztosító életteret el akarta hagyni. Tehát én, amióta az eszemet tu-

Iancu Laura a szabadkai esten, Bata János fotója

dom, ki akartam lépni ebből a térből. A belső idő viszont ennek az ellenkezőjét kívánta az embertől. Tehát nincs szabadság. Nem vagyunk szabadok, foglyai vagyunk örök dolgoknak. Ez a belső idő nem tette lehetővé az elszakadást. Itt az elhangzott versekben mindannyiunk számára föllelevenítődött az,

hogy az ember nem tudott elszakadni nemcsak az édesanyjától, hanem attól a világtól sem, ahova született. Azt hiszem, ha máshova költöznek, oda is vinném azt a 12 évet, amely a szülőföldemet, a gyermekkoromat jelenti, hordozza. És ahogy az ember öregszik, ez a 12 év hol teher, hol titokzatosság, hol trauma, hol félelem, hol valami mennyei világ, amelybe az ember visszavágyik. Azt a köztes megoldást találtam magamnak, hogy a távolban (de otthon a hazában) az otthon hagyott otthonnal, világgal foglalkozom. Egyébként én úgy nőtem föl, hogy a mi hazánk Magyarország. Édesapám a 11. gyermek volt, és ő örökölte a nagyszülői házat. Ott nevelkedtünk. Nagymamám beszélt nekünk arról, hogy mi idegen országban vagyunk, a mi hazánk Magyarország, tehát belém valószínűleg már nagyon korán betáplálták ezt a tágabb világot. Az életet úgy kellett szervezni, hogy az ember otthon érezze valahol magát. Az élet volt olyan kegyes velem, hogy a néprajzi munkámat össze tudtam kötni a szülőföldemmel. Azt kell hogy mondjam mindenféle szerénytelenség nélkül, hogy azt hiszem, így

sokkal többet tudok a szülőföldemről, konkrétan a faluközösségemről, tágabban pedig a magyarságunkról, történelmünkéről, jelenünkéről, vallásosságunkról, mint hogyha otthon maradtam volna. És ezt nagyon sok téren megtapasztaltam, sok beszélgetésből kiderült. Akárhol lakom, reggeltől estig velük foglalkozom, és így nekem egy kicsit lelkileg jobb. A néprajzi munka, amelyet én művelek, abból áll, hogy az ember a kutatómunka jelentős részét, legalább a fele idejét a terepen tölti, emberekkel beszélget, gyűjtőmunkát végez. Nagyon érdekes tapasztalatokat szereztem ezeken a beszélgetéseken. Különös élmény volt például, hogy 40 éve együtt élő házastársak számára „derítettem” ki, hogy tulajdonképpen nem ismerik egymás hitét, vallásos képzeit, mást gondolnak a lélekről, túlvilágról stb. Ezek nagyon különleges dolgok. Az ember, amikor benne él egy kultúrában, akkor abban nem tudást lát, pláne nem rendszerezett tudást, és (a kultúrát hordozó ember számára) nem az az érdekes, hogy a másik ember miben hisz, hanem az, hogy hisz, és számítani lehet rá... Szóval én azt hiszem, így tágabbnak és érdekesebbnek látom a szülőföldemet. Tulajdonképpen én nem érzem magam elszakadottnak. Nem csak a néprajzi kötelekek miatt. Akik Nyugaton dolgoznak, először a karácsonyi ünnepekre még haza-hazamennek, utána már csak minden ötödik, hatodik évben, mert közben ott építik az életüket. Nekem megadatott, hogy sűrűn hazajárhatok, nyáron hosszabb időt töltök otthon. Az átmeneti változást a kisfiam születése hozta, de én nem szakadtam el úgy, ahogyan a szegény vándormunkások kényszerülnek elszakadni, és éppen ezért nem tudom magam lelkileg tehermentesíteni. Engem minden halálememény rettenetesen megvisel, és itt kénytelen vagyok egyedül meggyászolni minden szomszédomat. Nem tudok kinek siránkozni, kinek elsiratni, hogy ki volt Izidor bácsi... Ezek az események nagyon komoly lelki energiákat vesznek el tőlem, magas a telefonszámlám, mert édesanyámmal szoktam ezeket a fájdalmakat valahogy kezelteni. Nem éppen egy könnyű élet ez sem, de azt hiszem, sok áldás van a nehézségeken is, ha az ember elfogadja a nehézségeket, akkor szinte kinyilatkoztatás minden szenvedés. Amit ésszel nem lehet megérteni, azt valahogy ezek a lelki dolgok, szenvedések kipótolják. De nem könnyű.

B. I.: Elsősorban köszönjük, hogy elhozta a költészetét és szülőföldje néprajzának egy részét. Sokat foglalkozik verseiben a hazával. „Váróteremből rendezek Hazát”, „Hazatalálni de nehéz gazverte utakon”... és folytathatnám a verssorokat. Mennyire érezte otthon magát itt, Szabadkán?

– Az az igazság, hogy ahol magyarul beszélek, ott általában az ember otthon érzi magát, aztán ahol kétnyelvűek, és a kisebbségi nyelv vagy a félnyelv a magyar, ott is otthon tudja érezni magát az ember. Külföldön is. Több helyen voltam. Bécsben, legutóbb Brüsszelben, ahol kíváncsult, kimenekült magyarokkal találkoztam, akik már nem azt a „teljes” magyar nyelvet beszélik, beszéltek, amelyet a szüleik, de még az ő társaságukban is úgy éreztem, hogy nem vagyunk idegenek, tehát valahogy a nyelv hordozhatóvá teszi a hazát. De aztán, mikor már nagyon szűkül a nyelv, akkor nem biztos, hogy lehet ilyen könnyen otthon érezni magunkat ott, ahol látjuk, hogy teret veszünk. Szabadkán teljesen otthon éreztem magam, mert egyrészt nagy szeretettel fogadtak. Azt hiszem, hogy fontos ezt is megemlíteni, hogy igazából minden akkor érték, a nyelv is, és a haza is, ha a szeretet szövi át. A szeretet a titka mindennek. A nyelvünknek is, mert ha az embert nem szeretettel fogadják, akkor hiába beszélünk egy nyelvet. Ha nem a szeretet a cél, amely felé törekszünk! Különbözőféleképp gondolkodunk, és mások az elképzeléseink az élet dolgairól, de ha szeretettel tudunk egymás szemébe nézni, akkor minden különbözőséget el tudunk fogadni, és annak az előnyeit tudjuk élvezni.

B. I.: A magyar költészet adott apropót a ma estének. A versírás lancu Laura számára mintha valamiféle lelki kényszer lenne, tehát, hogy nem feltétlenül az olvasóval kommunikál, hanem valahol egészen mással. Hogyan éli meg Ön az alkotás folyamatát? Miért kényszer a vers?

– Igen, igen, erre a kérdésre csak nagyon hosszú bevezetővel tudnék csak valamiféle választ adni. Tulajdonképpen nem kényszer a versírás. Valóban igaz, hogy nem tartom szem előtt az olvasót, amikor írok, vagy amikor befejezem a szöveget, mert úgy érzem, hogy én ehhez nem tudok sem hozzátenni, sem elvenni belőle, ezt

így hagyom, akkor sem vagyok tekintettel az olvasóra. Számomra ma este is egyértelmű volt az, amit régóta tudok, hogy igazából nem kell hang az én verseimhez, engem csak csendben lehet olvasni, nem szabad kimondani a betűt, mert az szinte meghamisítja a verset. Persze, ez így nem igaz. De a hang valamit hozzátesz a szöveghez, betűhöz, amitől kicsit a jelentés is más lesz. Úgy gondolom, minden embert foglalkoztatja az, amiről én is írok. Ezek nem csak az én gondjaim. Sokszor úgy írok, hogy valami történik a szomszédban, vagy a családban, vagy a munkahelyen. Tehát a környezetem történéseire (is) reflektálok, amikor írok. Persze én egyes szám első személyben írok, ezért azt érezheti az olvasó, hogy az én életem másból sem áll, csak nagypéntekből és halálból. Inkább csak egy érzékenységről van szó. Amiért nem vagyok figyelemmel az olvasóra, az az, hogy nem tudom a versírást logikai eszközökkel befolyásolni. Beletörődve abba, hogy sem az olvasó, sem a kritikus nem tud értelmezni bizonyos szövegeket, inkább azt vállalom, hogy azt a feszültséget és azt a bizonytalanságot, azt a traumát hagyom „szövegesedni”, amely az agyban, az érzésvilágban van. Mindezt nagyon világosan, egyértelműen, rímekkel, ritmussal nem tudom kifejezni, nem adja vissza, a nyelv tökéletesen nem tudja visszatükrözni az ember belső világát – legalábbis én erre a nyelvet nem tudtam felhasználni. A nyelv modellálja, metaforikusan valamit el tud mondani abból, amit érzünk, gondolunk, amit a létezésről felfogunk, de igazából a nyelv egy másik, második szintje a kommunikációnknak. Azt gondoltam, ha valamit nem értek, vagy hogyha valamit csak félig értek meg, vagy mire a végére jutok, már mást gondolok a vers elején felvetett dologról, akkor azt a szövegben is úgy hagyom. Igazából nem szeretem a lezárt dolgokat, mert azt tapasztaltam, hogy az ember csak abbahagyja a valamiről való gondolkodást. Például nem szeretem visszahallgatni vagy meghallgatni a beszélgetéseket, a verseket se, pont azért, mert tökéletlenek. A megértés és a befogadás szempontjából nagyon problémásak. De amikor írtam, akkor meg azt gondoltam, hogy ez az, ami bennem volt. Ez is olyan formai szabály lehet, mint a versforma, ez is egy fogság, amelybe az ember bezárja magát. Mindig kitörlöm azt az utolsó sort,

amely a „na, a végére értem”-élményt adná az olvasónak, vagy az „aha, erre futott ki a játék”-ot. Nem akarom leültetni a verset... Igen, az utolsó ecsetvonás mindig hiányzik a képből, meg sokszor a közepéből is. A vers sokáig íródik, még egy négysoros is. Próbálkozom prózával is, azt sokkal többen olvassák, és sokkal könnyebb a dolgom vele, de iszonyatosan nehezen írok. Azt, hogy miért írok, ha ilyen nehezen megy, nem tudom. A legjobb ihletadó az olvasás. Szinte csak akkor tudok verset írni, ha olvasok verset. Ha van egy kis idő, amit általában a munkától lopok el, akkor általában születik vers, nem biztos, hogy vers, talán csak egy mag, néhány sor vagy egy jegyzet, de be kell költözni hozzá az irodalomba. Föl kell venni a szálát. Csak úgy lehet úszni, ha az ember belép a vízbe. Minőségi idő nélkül nincs alkotás.

B. J.: Kérem a néprajztudós lancu Laurát, mondana nekünk néhány szót ezekről a kiállított tárgyakról, és azt hiszem, mindannyiunk számára érdekességeket fog elárulni.

Amit én most itt elhoztam bemutatásra, az a néhány darab az örökségből, amelyet vagy a nagyszülők, vagy a szülők készítettek, és hagytak ránk. Ez a mi hagyományos viseletünk, illetve a díszítő textília, igazából a házbelső, a belső falakat díszítették ezekkel a szőttesekkel. Mindenféle szimbolikus jelentésük is van, túl azon, hogy pusztán díszítőelemnek számítanak. Talán érdemes itt elmondani azt, hogy ahány település, annyiféle motívumvilág. Moldvában három nagyobb tömbben élnek katolikus magyarok, és az a különlegessége ennek a világnak, egyebek mellett a tárgyi kultúra szempontjából, hogy annak ellenére, hogy tömbben (is) élnek, a falvak tárgyi kultúrája, de még a néphite sem teljesen azonos. Ha az ember bemegy egy magyarfalusi házba, akkor egészen mást talál, mint a szomszédos falvak házaiban. Ez azt jelenti, hogy lehet, van valami lokális jelentése a motívumoknak, úgy is, hogy ezek egyszersmind általános motívumok is. Mindegyik személyes. Az egyéni tehetség teszi hozzá azt a másságot, amelytől egyik különbözik a másiktól. Ugyanazzal az anyaggal dolgoznak, ugyanaz a színvilág, mégis van bennük valami, ami egyedivé teszi ezeket a tárgyakat. Asszonyi munka és egy olyan világnak a tárgyi emlékei, ahol mindent kézzel, manuálisan állítottak elő.

Iancu Laura fotója

Iancu Laura fotója

Nemcsak nálunk, hanem általában a paraszti társadalmakban. A paraszti népi kultúrában nincsenek kihelyezett intézményei az esztétikának, nincs filozófiai intézet, meg nincs tudományos akadémia, ott az ember hordozza ezeket a városi, polgári világban egymástól elválasztott, „kihelyezett” kultúraszeleteket. Ma mindenki egy valaminek a specialistája, régen minden embernek értenie kellett valamennyire mindenhez, hogy életbe maradjon, és életbe maradt. Az élet értelmére, eredetére és a jövőre vonatkozóan is voltak elképzeléseik, és a világképük volt olyan értékes és izgalmas, mint a filozófiatörténet által felhalmozott tudás, elméletrengeteg. Gondolkodó, érző és az esztétikumot is szerető emberek éltek és élnek ma is falun, vidéken is. Persze, a legfontosabb az volt, hogy meglegyen a betevő falat, nem egy gyereknek, hanem tíznek, nyolc-

nak, de legalább hatnak. És hogy mennyire sikerült díszesen, szemnek tetszetős módon alkotni bármit is, az csak ezek után következett. Szóval a tárgyak lenyomatai egy kornak.

Ez a ruha egy népviselet, az én falumnak a hagyományos viselete, ezt az itt látható geometriai mintázatot a '30-as, '40-es években felváltotta egy virágos mintázat. Az inget főleg nyáron viselték, de van pendelyes része is, azt télen hordták. A katrinca, a lepelszoknya gyapjából készült, szőtték, szúr, harisnya nélkül viselték. Ez a bernyc, az öv. Végül bevallom töredelmesen, hogy én ezt elloptam otthonról, mert a nagyanyámnak, akié volt ez a viselet, 11 gyermeke volt, és sok unokája, és hát gondolom, hogy másnak is kellett volna, de én ezt nagyon korán elzsebeltem, úgyhogy ez itt egy lopott örökség. Különleges alkalmakkor viselem, például amikor a magyar állampolgárságot megkaptam, és az esküt letettem, akkor ebbe öltöztem. Egyébként annyira nem szeretem viselni a csángókra jellemző szimbólumokat, a nemzeti szimbólumokat részesítem előnyben, mert az a jövő. Szórványságunkban csak akkor tudunk megmaradni, ha a nemzethez való tartózkodásunkat erős kötelek „biztosítják”. Természetesen moldvai magyar mivoltomat nem tagadom meg. Ha a Jóisten másodjára is meg akarna teremteni, akkor azt kérném, hogy ugyanúgy csináljon mindent, ahogy azt az első próbán tette. Csak van egy másik dolog is: a jövő, ami egy kicsikét mindig fontosabb, mint a múlt. Egy kicsit. Dolgozni kell érte. Ha az ember a múlttal foglalkozik, akkor a jövőjét valaki más fogja helyette megtervezni, és az nem biztos, hogy jó lesz nekünk. Kivéve, ha az a bizonyos „más” a Jóisten maga. Akkor nem leszünk bajban.

Iancu Laura fotója

